ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ

କଟକ ପବ୍‌ଲିଶିଂ ହାଉସ୍

ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ

ଉଦୟନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ

ପ୍ରକାଶକ
ଶ୍ରୀ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ମହାନ୍ତ
କଟକ ପବ୍ଲିଶିଂ ହାଉସ୍
ବାଲୁବଜାର, କଟକ

ନୂତନ ମୁଦ୍ରଣ—୧୯୭୯

ମୂଲ୍ୟ—ଦୁଇଟଙ୍କା ମାତ୍ର

ମୁଦ୍ରଣ
କଟକ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ ହାଉସ୍,
ବାଲୁବଜାର, କଟକ—୨

ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ

କୁହାର ମଣିଷ

କଚେରୀରେ ଭାରି ଭିଡ଼ । ଗୋଟିଏ ଫଉଜଦାରୀ ମକଦ୍ଦମାର ବିଚାର ଚାଲିଛି । ଆସାମୀ ପକ୍ଷରୁ ଜଣେ ଯୁବକ ଓକିଲ ଲଢ଼ୁଛନ୍ତି ।

ଓକିଲ ଜାଣନ୍ତି, ଆସାମୀର କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ତେଣୁ ତାକୁ ଖଲାସ କରିଦେବାକୁ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ କାଗଜପତ୍ର, ଆଇନ ବହି ଘାଣ୍ଟା-ଚକଟା କରି ବହୁତ ନଜର ରଖିଥାଆନ୍ତି । କଚେରିରେ ଠିଆ ହୋଇ ସାକ୍ଷୀକୁ ନାନାପ୍ରକାର ଜେରା କରୁଥାଆନ୍ତି । ସାକ୍ଷୀ ସବୁ କଥାର ଉତ୍ତର ଠିକ୍ ଠିକ୍ ଦେଇପାରୁ ନ ଥାଏ ।

ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ଲୋକ ଓକିଲଙ୍କ ହାତକୁ ଗୋଟାଏ ଟେଲିଗ୍ରାମ ବଢ଼ାଇଦେଲା । ଓକିଲ ତଳକୁ ମୁହଁ କରି ଟେଲିଗ୍ରାମ ଖୋଳଟା ଚିରି ପକାଇଲେ; କାଗଜଖଣ୍ଡିକ ଫିଟାଇ ତା ଉପରେ ଥରେ ଆଖି ବୁଲାଇ ଦେଲେ, ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ସମୟ ବି ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ତା ପରେ କାଗଜ ଭାଙ୍ଗି ପକେଟରେ ପୂରାଇ ଦେଲେ । ଠିକ୍ ପୂର୍ବ ପରି ସାକ୍ଷୀକୁ ଜେରା କରିବାରେ ଲାଗିଲେ ।

ଜେରାରେ ବହୁତ ବେଳ କଟିଗଲା । ଓକିଲଙ୍କ କାମ ସରିଲା । ସେ ଦିନର ବିଚାର ମଧ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା । ଓକିଲ ହାକିମଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ଆଣି ପଦାକୁ ଆସିଲେ । ସେତେବେଳେ ଯାଇ ତାଙ୍କ ମୁହଁଟି ଶୁଖିଗଲା । ସାଙ୍ଗ ଓକିଲମାନେ ପଚାରିଲେ, "କଅଣ ଟେଲିଗ୍ରାମ ଆସିଥିଲା କି ?"

ଓକିଲ ପକେଟରୁ ଟେଲିଗ୍ରାମଟି କାଢ଼ି ଚୁପ୍ କରି ସେମାନଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଲେ । ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା—ତୁମ ସ୍ତ୍ରୀ ଆଜ ମରିଗଲେ ।

ଏହା ପରି ଓକିଲମାନେ କାବା ହୋଇଗଲେ । ନିଜର କେହି ମରିଗଲା—ଏ ଖବର ପାଇ କେତେ ଜଣ ବା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ରହିବେ ? ଅଥଚ ଏ ଓକିଲର ମନ ଏତେ ଟାଣ ଯେ, ନିଜ କାମରୁ ସେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଟଳିଲା ନାହିଁ କି ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ହେଲେ ହେଳା କଲା ନାହିଁ ।

ଏପରି ଦୃଢ଼ ମନ ଯାହାର, ସେ ଯେଉଁ କାମରେ ହାତ ଦେବ, ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ହେବ ହିଁ ହେବ ।

ଏ ଓକିଲ ହେଉଛନ୍ତି ସର୍ଦ୍ଦାର ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲ । ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ "ଲୁହାର ମଣିଷ" ବୋଲି କହନ୍ତି । ଲୁହାପରି ସେ ଟାଣ, କିନ୍ତୁ ଫୁଲ ପରି ବି ତାଙ୍କ ମନଟି କୋମଳ । ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ିବାକୁ ସେ ଯେପରି ବୀର । ସେଇଥିପାଇଁ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧି ତାଙ୍କୁ ଆଦର କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ କାମ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ଉପାଧି ଦେଇଥିଲେ 'ସର୍ଦ୍ଦାର' ।

ଦଣ୍ଡାମାର୍କା ଓକିଲ

ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲଙ୍କ ଘର ଗୁଜରାଟରେ । ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କ ନାମ ଜବେରଭାଇ । ପ୍ରକୃତରେ ସେ ବଡ଼ ଜବରଦସ୍ତ ଲୋକ ଥିଲେ । ସେ ସାଧାରଣ କୃଷୀ ଘରର ପିଲା । ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ମନ ଭାରି ଟାଣ ଥିଲା । ବହୁ ଦିନ ତଳେ ଆମ ଦେଶରେ ଥରେ ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହ ହୋଇଥିଲା । ଦେଶର ସିପାହୀମାନେ ଏକଯୁଟ ହୋଇ ଇଂରେଜ ସରକାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ି-ଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଜବେରଭାଇ ସିପାହୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

ବଲ୍ଲଭଭାଇ ୧୮୭୫ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ମାସ ୩୧ ତାରିଖରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଆଉ ଚାରୋଟି ଭାଇ ଓ ଗୋଟିଏ ଭଉଣୀ ଥିଲେ । ପିଲାଦିନେ ସେ ମାମୁଁ ଘରେ ରହି ବଢ଼ିଥିଲେ ।

ଜବେରଭାଇ କୃଷିକାମ କରି ଚଳୁଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ପିଲାଏ ଯେପରି ଭଲ ପଢ଼ାପଢ଼ି କରିବେ, ସେଥିପାଇଁ ଲାଗିପଡ଼ିଥିଲେ । ବଲ୍ଲଭଭାଇ ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧିଆ

ଥିଲେ; ଗାଁ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ଭଲ ପଢ଼ୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଶିକ୍ଷକ ତାଙ୍କୁ ସବୁ ପିଲାଙ୍କଠାରୁ ବେଶୀ ଆଦର କରୁଥିଲେ ।

ସେ ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ ପରୀକ୍ଷାରେ ପାଶ୍ କରି ଓକିଲାତି ପଢ଼ିଲେ । ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ଓକିଲ ହୋଇ ରୋଜଗାର କରିବାରେ ମନ ଦେଲେ । ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ବେଶ୍ ନାମଡାକ ହେଲା । ଯେତେ ପ୍ରକାର ଫଉଜଦାରୀ ମକଦ୍ଦମା, ସେ ସବୁକୁ ପଟେଲ ହାତକୁ ନେଉଥିଲେ । ଆଇନ କାନୁନ ଭଲରୂପେ ପଢ଼ି ଏପରି ଯୁକ୍ତି କରୁଥିଲେ ଯେ, ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷ ବରାବର ହାରି ଯାଉଥିଲେ । ପଟେଲଙ୍କ ପକ୍ଷର ଜୟ ହେଉଥିଲା ।

ସେ ମକଦ୍ଦମାଟିଏ ହାତକୁ ନେଲେ ଖିଆପିଆ ଭୁଲି ଯାଉଥିଲେ । ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ ସେ ମକଦ୍ଦମା କଥା ଭାବୁଥିଲେ । ମକ୍କେଲଙ୍କୁ କିପରି ଜିତାଇ ଦେବେ, ତାହା ଥିଲା ତାଙ୍କର ଅସଲ ଚିନ୍ତା । ସେତେବେଳେ ନିଜ କଥା କି ନିଜ ଘରର କଥା କିଛି ତାଙ୍କ ମନରେ ପଶୁ ନ ଥିଲା । ଏଥିପରି ଗୋଟିଏ ମକଦ୍ଦମାରେ ଜେରା କରୁଥିଲା ବେଳେ ସେ କିପରି ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଖବର ପାଇଥିଲେ, ଅଥଚ ଏପରି ଖବର ପାଇ ମଧ୍ୟ ଜେରାରୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ଟଳିଯାଇ ନ ଥିଲେ, ସେ କଥା ଆଗରୁ ତ ଜାଣିଛ ।

ପଟେଲ ବାରିଷ୍ଟର ହେଲେ

ପଟେଲଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଓ ଗୋଟିଏ ପୁଅ । ଝିଅର ନାମ ମଣିବେନ୍ ପଟେଲ ଓ ପୁଅର ନାମ ଦୟାଭାଇ ପଟେଲ । ମାଆ ମଲାବେଳକୁ ପିଲା ଦୁହେଁ ଅତି ଶିଶୁ ହୋଇଥିଲେ ।

ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ଆଉ ବିବାହ କଲେ ନାହିଁ । ଓକିଲାତିରେ କିପରି ନାଁ କରିବେ, ବଡ଼ ଓକିଲ ହେବେ—ଏହା ଥିଲା ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଚିନ୍ତା । ଅବଶ୍ୟ ଓକିଲଙ୍କ ଭିତରେ ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ଖ୍ୟାତି ଖୁବ୍ ବଢ଼ି-ଯାଇଥିଲା ।

ଯେଉଁମାନେ ବିଲାତରୁ ବାରିଷ୍ଟରୀ ପାସ୍ କରି ଆସୁଥିଲେ, ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କୁ ବେଶି ପସନ୍ଦ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ବେଶୀ ବୁଦ୍ଧିଆ

ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଓକିଲଙ୍କୁ ସେତେ ପସନ୍ଦ ନ ଥିଲେ । ହାକମ ହୁକୁମାମାନେ ମଧ୍ୟ ଓକିଲଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବାରିଷ୍ଟରମାନଙ୍କ କଥାରେ ବେଶି ଡରୁଥିଲେ । ବଲ୍ଲଭଭାଇ ପଟେଲ ସେଥିପାଇଁ ବାରିଷ୍ଟରୀ ପଢ଼ିବାକୁ ବିଲାତ ଗଲେ । ଘରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲା ଦୁଇଟି, ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ କେହି ନାହିଁ । ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନେ ମନା କଲେ ଯେ, ପିଲାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ତୁମେ ବିଲାତ ଯାଅ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ପଟେଲ ସେଥିରେ ଭୁଲିବା ଲୋକ ନୁହନ୍ତି, ସେ ଭୁଲିଲେ ନାହିଁ । ପିଲା ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘରେ ରଖି ବିଲାତ ଗଲେ ।

ଦୁଇ ବର୍ଷ ସେଠାରେ ରହି ବାରିଷ୍ଟରୀ ପଢ଼ିଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଆଉ କୌଣସିଥିରେ ମନ ନ ଥାଏ । ଏପରି କି ବିଲାତରେ କୁଆଡ଼େକି ବୁଲି ଯିବାକୁ ସେ ଥରେ ହେଲେ ମନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପଢ଼ିବାକୁ ଯାଇଛନ୍ତି, ପଢ଼ା ହିଁ ସାର ।

ଖୁବ୍ ଭଲ ରୂପେ ସେ ବାରିଷ୍ଟରୀ ପାଶ୍ କଲେ । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଦେଶକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।

ଏ ଦେଶରୁ ଯେଉଁମାନେ ବିଲାତ ଯାଆନ୍ତି, ସେମାନେ ସେଠାରେ କେତେ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ ମାତନ୍ତି । ବହୁତ ସାହେବଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧନ୍ତି । ଭୋଜଭାତରେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି । ବଡ଼ ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କ ଘରକୁ ଦଉଡ଼ନ୍ତି । କିଛି ନ ହେଲା ବେଳକୁ ସେ ଦେଶର ଯେତେ ଭଲ ଦେଖିବା ଜିନିଷ ଅଛି, ତାହା ବୁଲି ଦେଖନ୍ତି । ସେଥିରେ କେତେକ ସମୟ ନଷ୍ଟ ହୁଏ, ପଇସା ବି ଖର୍ଚ୍ଚ ହୁଏ । ମାତ୍ର ପଟେଲଙ୍କର ସେ ସବୁ ଆଡ଼କୁ ଭୁଲେ ହେଲେ ନିଘା ନ ଥିଲା । ସେ ସେଠାକୁ ପଢ଼ିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ, ପଢ଼ିଲେ—ପରୀକ୍ଷାରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇ ପାଶ୍ କଲେ । ତା ପରେ ସିଧା ଦେଶକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।

ଆସିଲାବେଳେ ପୁରା ଦସ୍ତୁର ସେ ସାହେବ ବନି ଯାଇଥାନ୍ତି । ସାହେବଙ୍କ ପୋଷାକ ସବୁବେଳେ ପିନ୍ଧନ୍ତି, ସିଗାରେଟ ରାତି ଦିନ ଖାଉ ଥାଆନ୍ତି ।

ପଟେଲ ବଲାତରୁ ଆସି ବମ୍ବେରେ ପହଞ୍ଚଲେ । ବମ୍ବେ ହାଇକୋର୍ଟର ପ୍ରଧାନ ବିଚାରପତି ଜଣେ ସାହେବ । ପଟେଲଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ଆଗରୁ ଚିହ୍ନା ଥିଲା । ପଟେଲ ତାଙ୍କୁ ଯାଇ ଦେଖା କଲେ । ସେ ପରୀକ୍ଷାରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇଛନ୍ତି ଶୁଣି ବିଚାରପତି ଖୁସି ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କୁ କହିଲେ, "ତୁମେ ବମ୍ବେରେ ରହି ଓକିଲାତି କର; ଏଠା ଆଇନ କଲେଜର ଶିକ୍ଷକ ହେବ । ସେଥିରୁ ମଧ୍ୟ କିଛି ପଇସା ରୋଜଗାର କରିବ ।"

ଚାକିରି କରିବା ପଟେଲଙ୍କ ଧାତୁରେ ସହନ୍ତା ନାହିଁ । ପରର ଅନୁଗ୍ରହପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବାକୁ ସେ ମଧ୍ୟ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ବିଚାରପତିଙ୍କ କଥାରେ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ଅହମଦାବାଦ ଚାଲି ଆସିଲେ; ସେଇଠାରେ ଓକିଲାତି କଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧି ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରୁ ଭାରତକୁ ଫେରି ଆସିଥାନ୍ତି । ସେ ଭାରତର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ବୁଲି ତାଙ୍କ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କଥା ବୁଝାଉଥାଆନ୍ତି । ଅହମଦାବାଦରେ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମ କରି ସେଠାରେ ରହିଥାଆନ୍ତି ।

ସେତେବେଳେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଅନେକେ ହସରେ ଉଡ଼ାଇ ଦେଉଥାଆନ୍ତି । ପଟେଲ ତ କହୁଥାନ୍ତି—"ଆରେ, ସେ ପାଗଳାଟା କଥା କେହି ଶୁଣ ନାହିଁ ।"

ଥରେ ଓକିଲମାନଙ୍କ ସଭାକୁ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଆସିଲେ । ସେଠାରେ ତାଙ୍କର ବକ୍ତୃତା ଦେବାର କଥା । ଯେତେବେଳେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଦେଶର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଥାଆନ୍ତି, ପଟେଲ ସେତେବେଳେ ସଭା ଘରର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ବସି ତାସ ଖେଳୁଥାନ୍ତି । ଜଣେ ସାଙ୍ଗ ସଭା ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ଉଠି ଠିଆ ହେଲେ । ପଟେଲ ତାଙ୍କ ହାତ ଟାଣି ଧରି କହିଲେ, "ବସ ହେ, ସେ ପାଗଳାଟାଏ, ତା କଥାରେ ପାଣି ତାତିବ ନାହିଁ ।"

କିନ୍ତୁ ସେହି ପଟେଲ ପଛରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ବଡ଼ ଭକ୍ତ ହୋଇଗଲେ ! ତାଙ୍କରି କଥାରେ ଓକିଲାତି ଛାଡ଼ିଲେ, ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ିଲେ, ଜେଲରେ ପଡ଼ିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର ବଳରେ ସବୁ ଓଲଟିଗଲା ।

କଥା ଓ କାମ ଏକାଠି ହେଲା

ଗାନ୍ଧିଜୀ ଚମ୍ପାରଣରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚଳାଉ ଥାଆନ୍ତି । ଗୁଜରାଟରେ ଏ କଥା ହୁଲସ୍ଥୁଲ ପକାଇ ଦେଇଥାଏ ।

ଚମ୍ପାରଣରେ କେତେକ ସାହେବ ନୀଳରଙ୍ଗର କାରବାର କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ନୀଳରଙ୍ଗ ଚାଷ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଆଗତୁରା ପଇସା ଦେଇଦିଅନ୍ତି । ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ନାନାପ୍ରକାର ହଇରାଣ କରି ସେମାନଙ୍କ ଯଥାସର୍ବସ୍ୱ ନେଇ ଯାଆନ୍ତି । ଏହି ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ି ଚାଷୀମାନେ କାଙ୍ଗାଳ ହୋଇଗଲେ ।

ସେତେବେଳେ ତ ଦେଶରେ ସାହେବ ରଜା । ସାହେବମାନେ ହିଁ ଏ ଦେଶର ସର୍ବେସର୍ବା । ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କିଏ ବା ପାଟିଫିଟାଇବ ?

ଗାନ୍ଧିଜୀ ଏ ଖବର ଶୁଣି ଚମ୍ପାରଣ ଗଲେ । ସେ ସେଠା ଲୋକଙ୍କୁ ଏକଜୁଟ କଲେ । ସାହେବଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବୁ ନାହିଁ ବୋଲି ସବୁ ଚାଷୀ ନିୟମ କଲେ । ସାହେବମାନେ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ । ସେମାନେ ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ପାଖରେ ଆପତ୍ତି କଲେ । ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଉପରେ ୧୪୪ଧାରା ଜାରି କଲେ । ତା ଅର୍ଥ, ତାଙ୍କୁ କହିଲେ, ତୁମେ ଏଠାରେ ରହିପାରିବ ନାହିଁ, କି ଏ ଲୋକଙ୍କୁ କିଛି କହିପାରିବ ନାହିଁ ।

ଗାନ୍ଧିଜୀ ହାକିମଙ୍କ କଥା ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ପୁଲିସ ଆସି ତାଙ୍କୁ ଧରିନେଲେ । ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ପାଖରେ ଯେତେବେଳେ ମକଦ୍ଦମା ବିଚାର ହେଲା, ସେତେବେଳେ ଗାନ୍ଧିଜୀ କହିଲେ, "ମୋତେ ଜେଲରେ ରଖିବ, ରଖ; ସେଥିପ୍ରତି ମୋର ଡର ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତୁମ ଅନ୍ୟାୟ ହୁକୁମ ମାନି-ପାରିବ ନାହିଁ ।"

ସେତେବେଳେ ଏହି କଥା ଗୁଜରାଟରେ ଚହଳ ପକାଇ ଦେଲା । ପଟେଲ ଯେତେବେଳେ ଏ କଥା ଶୁଣିଲେ, ସେ ବାବା ହୋଇଗଲେ । ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ, "ମୁଁ ସିନା ପାଗଳ କହୁଥିଲି; କିନ୍ତୁ ସେ ତ କମ ଲୋକ ନୁହେ ? ପ୍ରକୃତରେ ତ ସେ ବଡ଼ ବୀର, ବଡ଼ ସାହସୀ ।" ସେଇଠୁ ସେ

ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଟାଣିଲେ । ଗୁଜୁରାଟରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସଭା କରିବାର ଯୋଗାଡ଼ କଲେ । ସେ ସଭାର ସମ୍ପାଦକ ନିଜେ ହେଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ସଭାପତି ହେବାପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । ସେହିଠାରେ ଗାନ୍ଧି ପଟେଲ ଭେଟ ହେଲା । ଯାହା କହନ୍ତି—ନିଆଁ ଘିଅ ଏକାଠି ହେଲେ । ସେଥିରୁ ଏପରି ପ୍ରଳୟ ହେଲା ଯେ, ଇଂରେଜମାନେ ଏ ଦେଶ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଗଲେ । ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା ।

ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ

ଚମ୍ପାରଣରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କରି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଜୟ ହୋଇଥାଏ । ନୀଳଚାଷୀମାନଙ୍କର ସବୁ ଦହଗଞ୍ଜର ପ୍ରତିକାର ମଧ୍ୟ ହୋଇଗଲା ।

ସେତିକବେଳେ କଇରାରେ ଚାଷୀମାନେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କଲେ । କଇରା ବମ୍ବେର ଗୋଟିଏ ଜିଲା । ସେଠାରେ ସେ ବର୍ଷ ବଡ଼ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିଥାଏ; ଫସଲ ଆଦୌ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଚାଷୀମାନେ ସରକାରଙ୍କୁ ନିବେଦନ କଲେ, "ଏ ବର୍ଷ ଆମକୁ ଖଜଣା ଛାଡ଼ି ଦିଅ ।" ସରକାର ତାହା ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ଖଜଣା ଆଦାୟ କରିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ଯେ ନ ଦେଲା, ତା ଗାଈ ଗୋରୁ, ଘରର କବାଟ ଝରକା ଆଦି ନିଲାମ କରିଦେଲେ ।

ଲୋକେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସେମାନେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଶରଣ ପଶିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ସେମାନଙ୍କୁ ଉପାୟ ବତାଇ ଦେଲେ—"ତୁମେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ କର । କେହି ଖଜଣା ଦିଅ ନାହିଁ । ଜମି ବା ଘରର ଜିନିଷପତ୍ର ନିଲାମ ହେଲେ କେହି ତାହା ଧର ନାହିଁ । ସରକାର ପକ୍ଷରୁ ଯେଉଁ ଲୋକ ଆସୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣ ନାହିଁ ।"

ଏହି ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚଳାଇବା ଭାର ପଟେଲ ନିଜ ହାତରେ ନେଲେ । ସେ ଅଳ୍ପ ଦିନ ଭିତରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଏମିତି ତାଲିମ କରିଦେଲେ ଯେ, ଜଣେ କେହି ତାଙ୍କ କଥାରୁ ବାହାର ଗଲା ନାହିଁ ।

ସରକାର ପକ୍ଷରୁ ଖଜଣା ଆଦାୟ କରିବାକୁ ହାକିମ ଆସିଲେ । ସେମାନେ ଘର ଘର ପଶି ଖଜଣା ମାଗିଲେ । କେହି ଖଜଣା ନ ଦେବାରୁ

ସେମାନଙ୍କ ଘରୁ କଂସାବାସନ, ଆଉ ସବୁ ଜିନିଷପତ୍ର ବାହାର କରି ନେଲେ । ଗାଈଗୋରୁ ବାନ୍ଧି ନେଲେ । ଏ ସବୁକୁ ନେବ କିଏ ? ମୂଲିଆଟିଏ ମିଳୁ ନାହିଁ, ଗାଡ଼ି ଖଣ୍ଡିଏ ଦେଖା ନାହିଁ । ସରକାରି ଲୋକଙ୍କୁ ଦୋକାନ ବଜାର ବନ୍ଦ । ଏତେ ଜିନିଷ, ଏତେ ଗାଈଗୋରୁ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରୁ ଅନ୍ୟ ଜାଗାକୁ ଯିବ କିପରି ?

ସେଇଠାରେ ନିଲାମ ହେଲା । ଶହ ଶହ ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟର ଜିନିଷକୁ ଟଙ୍କାଏ ଦୁଇଟଙ୍କା ଡାକ ହେଲା । ମାଣ ମାଣ ଜମିର ଦାମ ଚାରି ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା; ମାତ୍ର ନେଉଛି କିଏ ?

ସରକାରି ଲୋକେ ନିଲାମ ଡାକି ଡାକି ଥକିଗଲେ । ସେଠାରେ କେହି ରହୁ ନାହାନ୍ତି, ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ବୁହାଇ ନେବାକୁ ଉପାୟ ବି ନାହିଁ ।

ବହୁତ ଦିନ ଏପରି ଚାଲିଲା । ଶେଷକୁ ସରକାର ପକ୍ଷ ହାରିଲେ । ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ ଖଜଣା ଛାଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ସେମାନଙ୍କ ଜିନିଷ ସେମାନେ ଫେରି ପାଇଲେ ।

ପଟେଲଙ୍କର ଏହି କାମ ସମୁଦାୟ ଭାରତବର୍ଷରେ ଚହଳ ପକାଇଦେଲା । ଭାରତର ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ତାଙ୍କ ନାମ ଦେଲେ 'ସର୍ଦ୍ଦାର' । ସେହି ଦିନୁ ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଜାଣନ୍ତି ।

ଅହମଦାବାଦରେ ବହୁତ ଗୁଡ଼ିଏ ଲୁଗା ତିଆରି କାରଖାନା ଅଛି । ସେଥିରେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ କାମ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଅତି ଅଳ୍ପ ମଜୁରି ପାଆନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଖଟନ୍ତି ବେଶି ।

ସେମାନେ ଥରେ ମେଳି କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ହାନିଲାଭ ବୁଝିବାକୁ କାରଖାନା ମାଲିକଙ୍କୁ କହିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ କଥା କେହି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଆସି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଶରଣ ପଶିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲଙ୍କୁ ସେ ଭାର ଦେଲେ । ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ଯାଇ ସେଠାରେ ମୂଲିଆମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଏକଜୁଟ କଲେ ଯେ; ସବୁ କାରଖାନା ଏକାବେଳକେ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ଶେଷକୁ କାରଖାନାର ମାଲିକମାନେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ମଜୁରି ବଢ଼ାଇଲେ, ମୂଲିଆଙ୍କ ହାନିଲାଭ ବୁଝିଲେ ।

ଦେଶ କାମରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲେ

ତା ପରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଦେଶର ବହୁତ ଜଣାଶୁଣା ଲୋକେ ଏଥିରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ପଟେଲ୍ ମଧ୍ୟ ଓକିଲାତି ଛାଡ଼ି ଏଥିରେ ମାତିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସେ ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ବେଶ୍ ଜଣାଶୁଣା ହୋଇ ଗଲେଣି ।

ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଳ୍ପ ଦିନ ପରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଜେଲ୍ ଗଲେ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇ ଦଳ ହୋଇଗଲା । ଦଳେ କହିଲେ, "ସରକାରଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାକୁ ଯିବା ।" ଏମାନଙ୍କୁ 'ସ୍ୱରାଜ ପାର୍ଟି' କୁହାଗଲା । ଦେଶବନ୍ଧୁ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ, ପଣ୍ଡିତ ମୋତିଲାଲ ନେହରୁ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ଟାଣୁଆ ଲୋକେ ଏ ଦଳରେ ରହିଲେ । ଆଉ ଦଳେ କହିଲେ, "ନା, ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ କଥା ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ମାନି ଚଳିବା । ସରକାରଙ୍କୁ କୌଣସି ମତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ନାହିଁ ।" ଏ ଦଳରେ ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ୍, ଡକ୍ଟର ରାଜେନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ପ୍ରଭୃତି ରହିଲେ ।

ପଟେଲ ପ୍ରଥମେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ଥଟ୍ଟା କରୁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ପରେ ଏପରି ମଜିଗଲେ ଯେ, ତାଙ୍କ କଥାରୁ ତିଳେ ହେଲେ ଟଳିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ନାହିଁ । ସେ ସାହେବୀ ଢଙ୍ଗ ଭୁଲିଲେ । ସାଧାରଣ ଚଷାଙ୍କ ପରି ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଲେ । ସିଗାରେଟ ଖିଆ, ତାସ ଖେଳ ସାତ ସପନ ହେଲା । ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରୁଥିଲେ—ତେଣିକି ଆଖି ପକାଇଲେ ନାହିଁ । ପାଗଳ ଗାନ୍ଧି କଥାରେ ନିଜେ ପାଗଳ ହୋଇଗଲେ । ଏହିପରି ପାଗଳ ନ ହେଲେ କଅଣ କୌଣସି କାମ ହାସଲ ହୁଏ ?

ଏହି ସମୟରେ ନାଗପୁରରେ ଗୋଟିଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ନାଗପୁରର ହାକିମ ହୁକୁମ ଦେଲେ, "ରାସ୍ତାରେ କେହି ଜାତୀୟ ପତାକା ଧରି ଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ।" ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ ଜାତୀୟ ପତାକା ଯାହାଅଛି

ଫରଫର ଉଡୁଛି । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଏହା ଯମଦୂତ ପରି ବୋଧ ହେଉଥିଲା ।

ନାଗପୁର ଲୋକେ ଜିଦ୍ ଧଇଲେ, ନା, ଆମ ପତାକା ଆମେ ଧରି ବୁଲିବୁ । ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ସେମାନେ ପତାକା ଧରି ରାସ୍ତାରେ ବୁଲିଲେ । ପୁଲିସ ସେମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କଲେ । ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ଯାଇ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ଲୋକଙ୍କୁ ଏକଜୁଟ କରି ଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇଲେ । ଶେଷକୁ ଲୋକଙ୍କର ଜୟ ହେଲା । ହାକିମ ତାଙ୍କ ହୁକୁମ ଉଠାଇ ନେଲେ । ଲୋକେ ମନ ଇଚ୍ଛା ପତାକା ଧରି ବୁଲିବୁଲି କଲେ ।

ଗୁଜରାଟରେ ବର୍ଦ୍ଦୋଲାଇ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳ ଅଛି । ସେଠାରେ ସରକାର ନୂଆ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କଲେ । ଚାଷୀମାନଙ୍କୁ କହିଲେ, "ଆଗରୁ ଯେଉଁ ଖଜଣା ଦେଉଥିଲ, ତା ଅପେକ୍ଷା ଆଉ ଚଉଠେ ବେଶୀ ଦେବ ।" ଲୋକେ ଏଥିରେ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ ।

ସେମାନଙ୍କୁ ରାଜି କରାଇବା ଲାଗି ସରକାର ନାନା ପ୍ରକାର ଜୁଲମ କଲେ । ଏ ଖବର ପାଇ ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ବି ଯାଇ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେ ଲୋକଙ୍କୁ ଦମ୍ଭ ଦେଲେ । ଲୋକେ ନିଜ କଥାରେ ଟାଣ ରହିଲେ । ସରକାର ଆଉ କୌଣସିମତେ ଲୋକଙ୍କୁ ରାଜି କରାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କର କଥା ହିଁ ରହିଲା ।

କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତି ପଟେଲ

କେତେ ଦିନ ପରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ 'ଲବଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ' ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଗାନ୍ଧିଜୀ କେତେକ ସାଙ୍ଗ ଲୋକଙ୍କୁ ଧରି ସାବରମତୀରୁ 'ଦାଣ୍ଡି' ନାମକ ସ୍ଥାନକୁ ଚାଲି ଚାଲି ଗଲେ । ସେଠାରେ ସମୁଦ୍ର ପାଣିରୁ ଲୁଣ ରାନ୍ଧିଲେ ।

ସମୁଦ୍ରପାଣିରେ ଲୁଣ ଥାଏ । ସେ ପାଣିକୁ ସିଝାଇ ଦେଲେ ବା ଖରାରେ ଶୁଖାଇ ଦେଲେ ସେଥିରୁ ଲୁଣ ବାହାରେ । ଏତେ ସୁବିଧାରେ ଲୁଣ ମିଳେ, ଅଥଚ ସେ ଲୁଣ କରିବାର କ୍ଷମତା ଆମ ଲୋକଙ୍କର ନ ଥାଏ ।

ଇଂରେଜ ସରକାର ଆଇନ କରିଥାନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଦେଶରୁ ସେ ଲୁଣ ଆଣି ଆମକୁ ବିକିବେ । ଆମେ ପଇସା ଦେଇ ତାକୁ କିଣି ଖାଇବୁ । ଆମ ହାତ ପାଖରେ ଲୁଣ ଭଣ୍ଡାର ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଆମେ ସେଥିରେ ହାତ ଦେଇପାରିବୁ ନାହିଁ ।

ଗାନ୍ଧିଜୀ କହିଲେ, ପ୍ରଥମେ ଏହି ଆଇନ ଭାଙ୍ଗିବା । ସମସ୍ତେ ଲୁଣ ତିଆରି କରି ଖାଇବା । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଦାଣ୍ଡି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଥିଲେ । ସେ ଚାଲି ଚାଲି ଯିବା ଆଗରୁ ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ସେଠାକୁ ଗଲେ । ଲୋକଙ୍କୁ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ କଥା ବୁଝାଇଦେଲେ । ଲୋକେ ଏପରି ମାତିଗଲେ ଯେ, ସମସ୍ତେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବାଟ ଚାଲିଲେ ।

ସେହି ସମୟରେ ସରକାର ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କଲେ । ତିନି ମାସ ମାତ୍ର ଜେଲରେ ରହି ସେ ଖଲାସ ହୋଇ ଆସିଲେ । ସେତେବେଳେ ପଣ୍ଡିତ ମୋତିଲାଲ ନେହେରୁ କଂଗ୍ରେସର ସଭାପତି ଥାଆନ୍ତି । ସେ ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ସଭାପତି କରିଦେଲେ ।

୧୯୩୧ ମସିହାରେ କରାଚୀରେ କଂଗ୍ରେସ ମହାସଭା ବସିଲା । ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ଏହାର ସଭାପତି ହେଲେ ।

ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସହିତ ମିଳାମିଶା କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାପାଇଁ ଇଂରେଜ ସରକାର ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ବିଲାତକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । ତାଙ୍କ କଥା ମାନି ଗାନ୍ଧିଜୀ ମଧ୍ୟ ସେଠାକୁ ଗଲେ । ଏହାକୁ ଗୋଲଟେବୁଲ ସମ୍ମିଳନୀ କହନ୍ତି । ଏଠାରେ ବହୁତ ଆଲୋଚନା ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜମାନେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ କଥାରେ ମଙ୍ଗିଲେ ନାହିଁ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ଫେରି ଆସିଲେ ।

ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ପୁଣି ବନ୍ଦୀ କରି ଜେରବାଡ଼ା ଜେଲରେ ରଖାଗଲା । ତାଙ୍କ ସହିତ କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତି ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିଲେ । ଆଉ ସବୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ନେତା, ବହୁତ କର୍ମୀ ଜେଲ ଗଲେ । ପୁଣି ଚାରିଆଡ଼େ ଆନ୍ଦୋଳନ ଘନେଇ ଉଠିଲା ।

କିଛି ଦିନ ପରେ ସରକାର ପୁଣି ଠିକଏ ଦିଲେ । କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଖଲାସ କରିଦେଲେ । ସବୁ ପ୍ରଦେଶରେ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭା ଗଢ଼ାହେଲା । କଂଗ୍ରେସର ଲୋକେ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ଦେଶ ଶାସନ କଲେ ।

ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ଗୋଟିଏ ଛୋଟିଆ ସଭା ଗଢ଼ିଦେଲା । ସେହି ସଭା ସବୁ ପ୍ରଦେଶର ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ କାମ ତଦାରଖ କରିବ, ସେମାନଙ୍କ ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ବୁଝିବ । ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ସେ ସଭାର ସଭାପତି ହେଲେ ।

ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା

୧୯୩୯ରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଲା । କଂଗ୍ରେସ ସହିତ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କର ପୁଣି ଅମେଳ ହେଲା । ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲଙ୍କ କଥା ମୁତାବକ ସବୁ ପ୍ରଦେଶର ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଗାଦି ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଆସିଲେ । ସରକାର ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜେଲରେ ପୂରାଇଲେ । ଯେଉଁମାନେ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ଦେଶ ଶାସନ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ପୁଣି ଜେଲରେ ସଡ଼ିଲେ ।

ତେଣେ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଥାଏ, ଏଣେ ଭାରତରେ ଅତ୍ୟାଚାର ହେଉଥାଏ । ଶହ ଶହ ଲୋକ ମଲେ, କେତେ ଗାଁ ଗଣ୍ଡା ପୋଡ଼ିଗଲା, କେତେ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ନଷ୍ଟ ହେଲା । ଜେଲ ଭିତରେ ରହି ଗାନ୍ଧିଜୀ କାନ୍ଦୁଥାଆନ୍ତି । କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତି ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲଙ୍କ ଅନ୍ତର ଥରି ଯାଉଥାଏ ।

ଶେଷକୁ ଯୁଦ୍ଧ ସରିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜିତିଲେ; କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ଅହିଂସା ଯୁଦ୍ଧରେ ହାରିଲେ । ଭାରତରେ ଆଉ ରହି ଚଳି ପାରିବେ ନାହିଁ—ଏହା ବୁଝିପାରି ସେମାନେ ଏ ଦେଶ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ ଠିକ୍ କଲେ ।

୧୯୪୫ରେ ସବୁ ନେତାମାନେ ଖଲାସ ହେଲେ । ବହୁ ଆଲୋଚନା, କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ୧୯୪୭ ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ୧୫ ତାରିଖରେ ଇଂରେଜମାନେ ଏ ଦେଶ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ନେହରୁ ଏ ଦେଶର ପ୍ରଧାନ

ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗକୁ ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲଙ୍କୁ ସହକାରୀ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀରୂପେ ବାଛିଲେ ।

ଭାରତକୁ ଗୋଟିଏ କଲେ

ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲା ପରେ ପଟେଲଙ୍କର ପ୍ରଥମ କାମ ହେଲା, ଭାରତକୁ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟ କରିବା । ଆଗେ ଏଠାରେ ୫୬୦ଟି ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ସେଥିରେ ଜଣେ ଜଣେ ରାଜା ରହୁଥିଲେ । ସେମାନେ ମନ ମୁତାବକ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଜୁଲମ କରୁଥିଲେ । ଯେତେ ଇଚ୍ଛା ସେତେ କର ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ଠିକ୍ କଲେ, ଏ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ବାହାର ନ କଲେ ଭାରତ ଏକ ହେବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଖୁବ୍ ସାହସର ସହିତ ସେ କାମରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସବୁ ରାଜ୍ୟ ଭାରତ ସହିତ ମିଶିଗଲା । ରାଜାମାନେ ଆଉ ଆପତ୍ତି କରିବାର କିଛି ବାଟ ରହିଲା ନାହିଁ ।

ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ୨୬ଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ତାକୁ କୁହାଯାଉଥିଲା ଗଡ଼ଜାତ । ସେଠାରେ ଯେଉଁମାନେ ରାଜା ଥିଲେ, ସେମାନେ ନିଜକୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦେବତା ମନେ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ବହୁତ କଷ୍ଟ ଦେଉଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଘରୁ ଧନଦ୍ରବ୍ୟ ଜବରଦସ୍ତି ନେଇ ଯାଉଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ କାଳେ ରାଜାଙ୍କୁ ନ ମାନିବେ, ସେଥିପାଇଁ ସ୍କୁଲ୍ ବସାଉ ନ ଥିଲେ । ମୂଲ ନ ଦେଇ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ନିଜ କାମରେ ବେଠି ଖଟାଉଥିଲେ । ଯେ କାମ ନ କଲା, ତାକୁ ଗଛରେ ବାନ୍ଧି ପକାଇ କୋରଡ଼ା ମାଡ଼ ଲଗାଉଥିଲେ । ସେମାନେ ଏତେ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିଲେ ଯେ, ଲୋକେ ଗାଈ ମଇଁଷିଙ୍କ ଉପରେ ସେପରି କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।

ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ଏହା ସହିଲେ କିପରି ?

ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ସହିତ ମିଶାଇ ଦେଲେ । ଫଳରେ ଆମ ରାଜ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ବଡ଼ ହୋଇ ଯାଇଛି । ମୋଗଲବନ୍ଦୀ ଓ ଗଡ଼ଜାତ ମଧ୍ୟରେ ଆଉ କିଛି ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ ।

ହାଇଦରାବାଦ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ରାଜ୍ୟ । ସେ ରାଜ୍ୟର ନବାବ ପଟେଲ୍‌ଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଅଡ଼ି ବସିଲେ । ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ କଣ ଏଥି ଘର କଥାକୁ ଡରନ୍ତେ ? ସେ ହାଇଦରାବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିଦେଲେ । ହାଇଦରାବାଦ ରାଜା ନିଜାମ ଡରିମରି ଶରଣ ପଶିଲେ ।

ଦେଶ ଶାସନ କରିବାରେ ନାନା ଅଡ଼ୁଆ, ବହୁ ଅସୁବିଧା ଥାଏ । କେତେ ପ୍ରକାର ଲୋକ ଅଛନ୍ତି—କିଏ ଗାଳିଦେବ, କିଏ ପ୍ରଶଂସା କରିବ । ଭଲକୁ କିଏ ମନ୍ଦ କହିବ, ମନ୍ଦକୁ କିଏ ଭଲ କହିବ ।

ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ କିନ୍ତୁ ଏ ନିନ୍ଦା ପ୍ରଶଂସାକୁ ଟିକିଏ ହେଲେ ଖାତିର କରୁ ନ ଥିଲେ । ଯାହା ଉଚିତ ଭାବୁଥିଲେ, ସେଥିରେ ଯେତେ ବାଧା ବିପତ୍ତି ପଡ଼ୁ ପଛକେ ବୀର ପରି କାମରେ ଲାଗି ପଡ଼ୁଥିଲେ । କାମଟି ହାସଲ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ତାହା ଛାଡ଼ୁ ନ ଥିଲେ ।

୧୯୫୦ ଡିସେମ୍ବର ମାସ ୧୫ ତାରିଖରେ ସେ ହଠାତ୍ ମରିଗଲେ । ଶେଷମୁହୂର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଦେଶ କଥା ଭାବୁଥିଲେ, ଦେଶ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ କାମ କରୁଥିଲେ ।

ସେ ମରିଯିବାରୁ ଦେଶବାସୀ ତାଙ୍କୁ ଝୁରି ହେଉଛନ୍ତି । ନିଜର ଆତ୍ମୀୟ ଲୋକ ମରିଗଲା ପରି ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବାଧୁଛି ।

ସମସ୍ତେ ଦିନେ ନା ଦିନେ ମରିବେ । ସେମିତି ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ତ ମଲେ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ନାମ, ତାଙ୍କ କାମ ଯୁଗ ଯୁଗକୁ ରହିଥିବ । ଲୋକେ ତାଙ୍କ ନାମ ମନେ ପକାଇ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରୁଥିବେ ।

———

କଟକ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ ହାଉସ୍, ବାଲୁବଜାର, କଟକରେ ମୁଦ୍ରିତ

